

I. díj

Buna Blanka Boróka
GAUDEAMUSI TIPOLOGIA

I. rész: „VIVAT ACADEMIA!”

KURGÁN

- Csend legyen, bejöttem! – ez a végszó, mely szentesíti a szabadság végét. – Mindenki vegyen elő egy lapot! – ez a jégszó, ami felhasítja náthám burkát. Napok óta nem érzem az ízeket, a szagokat, még a szemeim is begyulladtak a magolástól. De jó, hogy az a felmérő elmaradt, viszont helyette itt ez a meglepetés zicc. Láb helyébe láb kell. Panta rhei. Csak én nem tudok egy kukkot, csak az én fületem hasogatja a tiltakozók nyivákolása, csak én nem érek rá semmire az örökös tanulás miatt. Napok óta nem érzem az ízeket, a szagokat, hetek óta nem érzem a zene basszusát a gyomromban, az ajka forróságát a nyakamon, csak eltemetem magam Horatiusok és Personal pronome-ok alá. Sic itur ad astra...

FALANSZTER

- Még lennebb, Buna!

Fáj a hátam, kiegyenesített lábaimban mindjárt elpattan valami, de a bokám akkor se tudom megfogni.

- Célozz, Buna!

A dobásom tele van reménnyel, könyörgéssel, hittel, csak a helyes irány és a megfelelő erő hiányzik belőle.

- Ügyesen, Buna!

A csapattársaim iránti tiszteletből még próbálkozom, de hiába. Hosszú lábaimmal kétágú létrának érzem magam a pálya közepén. E pillanatban, s ki tudja, még hányszor, csúnya vagyok, kövér és szerencsétlen. Megsemmisülve megyek az öltözőbe, hogy lerángassam magamról márkátlan cipőm, ruhám, amelyekbe ma is hiába izzadtam bele. A teljesítményem átlagon aluli, mint általában.

Humán és reál. Ember és számok. Miért kell a semmilyen mértékegységbe be nem sorolható Egyént jegyekkel rangsorolni? 176 cm, 66 kg, 16 év, 207. szám, 0757..., mégis, mit mondanak ezek rólam? Miért van elégséges és elégtelen osztályzat? Kvóta? Statisztika? Hiába álmodsz te portréfestésről, házépítésről, most kizárólag az fog dönteni ügyedben, mit tudsz a realista regény jellemábrázolásáról.

HIPPODROM

- Ki tudná megmondani, mi az a dzsentri?

6 kéz a magasban. A kiválasztott repülő rajttal vágja ki:

- Az Osztrák-Magyar Monarchia idején kialakuló társadalmi csoport. Tagjai földjeiket vesztett nemesek, akik értelmiségi pályákon kezdenek dolgozni megélhetésük érdekében.

- Remek. Ki mesélne nekem Deák Ferencről?

9 kéz fent, a következő kérdésnél csak 3, de aztán 7. Az osztálytársak arctalaná érdektelenednek, már csak a kezek léteznek, és a verseny, melynek tétje egy kicsi tízes.

A legjobban nyújtózkodó diák újabban közutálatnak örvend, amiért hízeleg a tanároknak. Méltóságot boldogulásért. Rosszabb, mint egy dzsentri.

FÁROSZ

- ...még az uralkodócsaládok gyermekei se voltak kivételek. A hercegeket oktató bölcsek, tudósok is bármikor megüthették felséges tanítványaikat, ha szükségesnek tartották. Szép metafora ez a tudomány felsőbbségére az abszolutisztikus hatalom felett.

Ezen elsőrendűség mindmáig áll; ezért kellett a szocializmus alatt az értelmiségieknek börtönökben és munkatáborokban sínylődniük, de manapság is sokat tesznek az átlagember elbutításáért. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, milyen fontos az önálló gondolkodás, a kritikus szemlélet... Tudja Isten, hogy a közgazdaságtanóra, amire a tanár nő amúgy is késve érkezett bokros teendői miatt, hogyan vett ilyen fordulatot. Történelemtől a virtuális világ problémáin át érettségi tippekig sok minden el szokott hangozni ezeken az órákon, ami nem annak tudható be, hogy ez a lelkiismeretes nő nem lenne jártas az ökonómiában. De jártas az életben is, ahol már nem az ellenőrző kell tanúskodjon az érdemeikről.

NIMBUSZ

- Legyetek mindig büszkék rá, hogy a Bod Péter Tanítóképző diákjai voltatok!

A könnyek minden arcon fekete csíkot húznak. A sminkes remekműveinek fele a zsebkendőkre kerül. Még a kilencedikesek is, akik egész éven át tartózkodással és egy kis félelemmel néztek a tizenkettedikesekre, most valami tiszteletteljes meghatódottsággal tekintenek a székelyruhás gyülekezetre. Ők még talán azt hiszik, az átküzdött négy évre, a sikeres puskázásokra, a jó médiára kell kevélynek lenni.

Pedig 3 tavasz múlva ők is ugyanígy fognak pityeregni azon dicső pillanatban, mikor Justicia mérlegére teszik 12 év bölcsességét és erényét.

*II. rész: „VIVANT PROFESSORES!”**HADVEZÉR*

Már 7 és fél perce tartott az állóháború. Mindkét fél készült az utolsó offenzívára. A hidegháború már két éve kezdetét vette, de csak ez év októberében tört ki az első fegyveres konfliktus.

- Te egy okos fiú vagy, Kenderesi... - a tanár úr nyugalmat erőltetett magára, felsőbbrendűségét kimutatandó. Azonban hiába minden, tekintélye rég odavolt, s nemcsak ezen osztály előtt. - Mondj nekem egyetlen elfogadható, racionális érvet, amivel alátámasztod a szemtelen véleményed!

- 41 oldal 2 nap alatt. Ezt a tanár úr se gondolta komolyan... Mi az elfogadható, racionális érve?

Nyílik a napló. Mire a hőbörgők elkezdenének hisztériázni, már szárad is az egyes formára vont tintacsík. Hisz az ágyúk csövére is ezt gravírozták: ultima ratio regum.

PRÓKÁTOR

A napló lapjai szelet hajtanak, ahogy recsegve fordulnak. A kis fuvallat szétfut a padok között, s galádul beszívít minden póló alá, hogy vacognak a fogak belé. Hideg bolyong a gerincemen, hideg ül a mellkasomon, és hideg veríték borítja a kezem. A gyomoridegtől összegömbölyödöm, s (sajnos a nem tudástól) nehéz fejem a padhoz érintem. A lapok többé nem recsegnek. Az ólmos csend, ami iskolánk

legnagyoszájübbnek titulált osztályára telepszik, a padhoz nyomja a homlokom. Még a nevem hallatára se tudok megmozdulni.

- Nem érzed jól magad?

- Ha maga azt tudná...- motyogom a padra firkált karikatúrának, majd felemelkedem, és belenézek az iskola legszigorúbb tanárnőjének a szemébe, elnézést kérek, és közlöm, hogy nem tudtam készülni az órájára, mert ma két felmérőt írunk másból. Persze hogy szikrányit se érdeklí. Őt, aki mindig saját tantárgya fontosságáról prédikál. De ha az általa oly nagyra becsült téziseket vágtam volna be, akkor a felmérőlapot nem érdekelte volna, gonosz, gúnyolódó fehérséggel meredt volna rám. Szküllá és Kharübdisz.

CSÁSZÁR

Reggel óta esik. Már hatodik órája ugyanabban a monoton ritmusban folyik le a termopán ablakokon. Az osztálynak is „esős” kedve van. Még a zenedobozt se kapcsolták be, csak ülünk, és csendben beszélgetünk. Néhányan karjukra feküdvé szunyókálnak, mások telefonoznak. Az ajtó nyekeregve engedi be a tanárt. Előbbiek hunyorogva kelnek fel padtársuk lökdösésére, utóbbiak még küldenek egy rövid üzenetet, az ebédelők lenyelik az utolsó falatot, ezzel vége az értékes másodperceknek. Felállunk, kórusban köszönünk. Ave, Caesar, morituri te salutant! Hisz tudjuk mi jól, hogy a tanár úr jót akar. Értékeljük, hogy hajlott kora ellenére visszatért a munkába, hogy belénk, a jövő reménységeibe oltsa a matematika nemes tudományának szeretetét. Elfogadjuk, hogy rossz a látása, még inkább a hallása, hogy az emlékezőtehetségéről már ne is beszéljünk. Megértjük, hogy kemény, szocializmusban tanult módszerei eltérnek az általunk megszokottaktól, ahogy azt is, hogy színes emlékei néha más világokba kalauzolják a gyökök és mátrixok rideg valóságából. Csak hát halálosan unjuk a végtelenbe futó egyenesek végtelenül hosszú és monoton magyarázatait, és rettegve gondolunk jövő ilyenkorra, amikor érettségiznünk kell.

Eközben a tanár úr helyet foglal a katedrán. Otthon már azt se nagyon engedik, hogy egyedül felmenjen a lépcsőn, vagy tüzeljen a kazánban, de itt és most ő a főnök. Ha úgy tartja kedve, beegyeselheti az egész társaságot, vagy feleltetheti azt a haszontalan kölyköt, aki a múltkor nem köszönt neki a folyosón, vagy egész órán guggoltathatja ezt a sok megtermett fiatalembert, szép kisasszonyt. De nem teszi.

Hisz ő jót akar. Ezért leveszi a szemüvegét, és melegséggé válva mesélni kezd az unokáiról. Olyan vidáman, mintha egy kisgyerek beszélne új játékszeréről, olyan büszkén, mintha egy császár mutogatná hadizsákmányát. Mi pedig, „az istenadta nép”, mit tehetnénk, csak hallgatjuk csendben, és rettegve gondolunk jövő ilyenkorra.

BÍRÓ

A tanár úr sokáig nézte a pirostól virító dolgozatot. Kijavította, átjavította, újrajavította, majd félretette, megírta a lecketervét, lenyírta a füvet, megvacsorált, de közben csak arra a felmérésre gondolt. Este ismét elővette, piszmogott vele, reménykedve töprengett el a félig-meddig helyes szók felett, lelkesen adta össze a részpontokat. De hiába, utoljára mérgesen és fáradtan csak négyest kellett írnia a lap aljára.

A sovány, szőke fiú vértelen ajkait harapdálta. Mintha a tanár urat is harapdálta volna valami belülről. Úgy esett kimondania a nevet, s utána az elégtelen jegyet, mint valami életfogytiglani ítéletet.

A fiú többé nem rágta az ajkát. Ült, mozdulatlanul és üresen. Recipe ferrum, megbuktál...

Szünetben csak ketten maradtak az osztályban.

- Tudod, sokszor még a gyilkosoknak is megítélnék egy második esélyt, egy feltételes szabadulást. Nemhogy neked ne járna még egy lehetőség. A pótvizsgára igazi fizikust nevelek belőled!

A májusi nap beáramlott az ablakon, be a gyermek szívébe. Jó volt úgy állni, félvállra vetett táskával. Jó volt hinni a tanár úr szavainak. Vagyis inkább a szavai jóságos hangszínének.

KÖLTŐ

- A Bölcsesség háza egyrésről csodálatos intézmény volt. Zsidó, arab és keresztény polihisztorok fordítottak és alkottak saját műveket együtt. A kalifák követi aranyért cserébe rengeteg felbecsülhetetlen antik könyvet hoztak haza, amik szintén ezen létesítmény könyvtárába kerültek. Azonban kimondhatatlanul szomorú, hogy a Bölcsesség házában csak a tudománynak volt helye, a művészeteknek nem. Újjáélesztették és továbbfejlesztették az ókori görög orvoslást, csillagászatot és matematikát, de hozzá sem értek az eposzokhoz, drámákhoz, dalokhoz.

De következett ennél szomorúbb fordulat is. A kalifát legyőzték ellenségei, akik feldúlták a remek könyvtárat, folyosói piroslottak a legyilkolt bölcsek véréből, egy legenda szerint pedig a Tigris vize megfeketedett a rengeteg beledobált könyv tintájától.

A tanárnő egészen kipirult, szaporán lélegzett, s lelke valóban valahol a gyászszínűre változott folyó mentén kalandozhatott. Mindig élmény volt előadásait hallgatni, mert átélése, elragadtatottsága mesészerű múltakba vitt.

Valaki jelentkezik. A kipirult arc, a lángoló szempár elfordul a zsidó, arab és keresztény polihisztorok tragikus végzetéről, s minden figyelmük a diáké lesz. Ez a nő rajongó és ábrándozó. Eszménye minden, ami elmúlt, elnyelte hegyomlás, tenger vagy a sivatag homokja, minden, amit pergamenre írtak vagy kőbe véstek. De amiért legjobban forr keble, az a sok fiatal és élő szempár. Az a sok zsenge szív és elme, melyet ő mind bevezet a nagy titkokba, felemelkedett és megbukott nagyok példáit mutatva.

III. rész: „IUCUNDAM IUVENTUTEM”

PÁRIA

Azt mondták, hogy szép. A nap olyan magasztosan sütött, mintha szentesítette volna ezt a vasárnapot. A vendégek még egyszer intettek a kapuban álló családnak, majd a kocsik megindult velük. Zsófi a langyos levegővel beszívta az emléket: „Vigyázz magadra, te szép leány!”

Másnap reggel hideg volt. A fehér nap öntelten virított egy felhő mögül, de meleget nem adott. Az iskolában nem tudták, hogy ő szép. Sem arcában, sem lelkében nem látták. Csak azt tudták, hogy Zsófi furcsa, ügyetlen és félszeg. Ők nem látták, de nagy, mélykék szemeiben soha meg nem álmódott mesevilágok csillogtak. Épp ez volt mindennek az oka. Hisz az emberek mindig is félték az ismeretlentől.

LEDÉR

Büszke, de nem hivalkodó. Szép, de nem hamis. Elegáns, de nem öreges. Sokáig nézem a ruhát. Kell nekem. Robi megveszi. Vagy Balázs. Vagy Szabi. Nekem mindegy. Istenem, ez a ruha... Annyira akarom.

Az önuralmam mindjárt szilánkokra törik. A százféle ételillat piac-ként zsong körülöttem. De nem szabad. Még négy kilónak kell lemennie. Annyira üres vagyok.

Dani a padon ülve nagy hévvel magyaráz a többieknek. Zöld szemeknek, sűrű hajának, széles vállainak látványa lázként éget. Megaszal. Annyira akarom.

Szétkenem az alapozót. A legszebbnek kell lennem. Annyira akarom. Bálvánnyá kell lennem, akármit áldozok is fel ezen cél oltárán. Végzek a rúzzsal is, a kész művet szemlélem. A tükörkép visszanéz a sminkképre. Vajon a kettő közül melyik valódibb?

POROSZ

$(a+b)^2 = a^2 + 2 \times a \times b + b^2$. Ez biztos. Ezen nem változtat semmi. Egy univerzális szabály, amit nem szeg meg senki. Csak meg kell tanulni, s utána a táblánál plusz pontért feladatban alkalmazni.

A humanista költészet konvenciói. Igen, ezeket meg kell tanulni, a háziban egy esszében elemezni, de a féléviben már csak vázaltszerűen kell leírni.

A nagy földrajzi felfedezések. Tudja. Szóról szóra. PowerPointot is készített Marco Polóról. De mégsem kap jegyet rá, mivel az óra elmarad, helyette pályaválasztási tanácsadás van. Nem tudja, mi akar lenni. Még nem. Csak tanul. Teszi a dolgát, ha mindenki tenné, sosem lenne semmi baj. Mint a matekban. A miért? és a mi lett volna, ha? már a filozófiához tartozik.

FAMULUS

A csend unalmas, a könyvek körülötte tudósan dölyfösek, a lapok maga előtt fehéren fásasztóak voltak. Még három nap a versenyig. Kelltt volna neki egy kéz, amelyik kivonatolja az értekezést, egy, amelyik rendszerezi az eddigi anyagot, egy, amelyik feladatot old, és főleg egy homlok, amelyikhez hozzányomja az övét, ami olyan nehéz, majd szétpattan. Szól a csengő. Feláll, megy. Olyan jó, hogy van hová mennie. Egy csapat szájas suhanc, akiket még nem rémiszt a jövő, nem szomorít a múlt, de minden pillanatban feltüzel a jelen. Szeretik őt és szereti őket (kell ennél jobb viszony, életfilozófia?).

Megkésve ér vissza, a tanárnő már várja.

- Elnézést. Az osztályban voltam.
- Jól van. De mutasd gyorsan, mit dolgoztál!

Magyarázni kezd, először csak halkán, akadozva, majd egyre bátrabban, nyilas ábrákat, aláhúzott sorokat mutogatva. A korábban gyötrő

textusok újra elragadják, beszippantják. Szereti az irodalmat, szerette, amikor tanárok kedvenckéjének volt bélyegezve érte, és szereti most, mikor erényévé, céljává lett.

FILISZTER

- Ilyen semmirevaló osztály még nem volt a kezem alatt! Semmire se jutok veletek! Felnőve funkcionális analfabéták lesztek egytől egyig!

Csendben várjuk, míg a tanár úr lecsillapodik. Valahol olyan jól esik, hogy ezt együtt kell elviselnünk. Talán még annál a tudatnál is jobban, hogy nincs igaza. Mi, az osztály.

Ez a név, mint titkos jel a kiválasztottak homlokán, már évek óta megjelöl, bátorít, visz, véd, vigasztal, bevesz. A tananyagot nem mindig, de egymást örökké megértjük. S azt ugyan a szemünkre nem vetheti senki, hogy társainkat jobban szeretjük, mint az igeidőket vagy a forgatónyomatéket. Mi, az osztály.

- Haszontalan bugrisok, műveletlen birkák maradtok, akiktől minden szép és jó idegen.

Valóban olyan szegények lennénk, ahogy a tanár úr mondja? Hmm... Három fontos dologgal biztosan rendelkezünk: „Itt van a *csengettyű* is / a gyermekkor csikójáról, / s a tisztaság bárányának ereklyévé rozsdásult kis / *kolompja* is itt csügg a *könyvállványon*.” (Kányádi Sándor)

Édesapám sokat szokott mesélni katonaéveiről. Félmeztelen tornák a hóban, éhezés, erőszakosság, ázott bakancs, kivételezés, pszichés terror elevenedik meg elbeszélései nyomán. S mégis ilyenkor a pocakos, őszülő emberből, mint büszke márványtömbből a leendő eszményi szobor körvonalai, előtűnnek a húszéves fiú göndör hajtincsei, szikár alakja, szikrázó szemei. Nem fiatalsága emléke, hanem fiatalsága utolsó lélegzően élő darabja ez, mely ott pihen a súlyos évtizedek márványrétegei alatt. „Mindent elviseltünk, mert fiatalok voltunk. Így visszanezve minden jó volt, mert fiatalok voltunk.” Nagy bölcelet ez. Mert mondhat bárki bármit, az iskolára is azért emlékszünk romantikus nosztalgiával, mert testben-lélekben fiatalok voltunk, a szó minden értelmében, és mert szerettük egymást. Ez a legfőbb, univerzális szabály, mely már fölötte áll minden típusnak.